Câteva elemente de utilizare a CZU pentru cartea veche şi rară

IOANA DRAGOTĂ
Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu"
Baia Mare

Abstract

A Few Elements for Using the Universal Decimal Classification for Old and Rare Books

The cataloging of old and rare books is one of the top activities in a library. This action demands solid librarianship knowledge, as well as good knowledge of the history of books and printing, abilities to decipher and interpret notes, paleography, notions of conservation and also probity and judgement. Therefore, it takes time to shape a specialized librarian. The activity of such a librarian is somehow similar to scientific research.

This activity requires much attention and accuracy, the description must give as many details as possible, so there is also a list of useful tools which a librarian can and should use when cataloging old or rare books.

Keywords: *Universal decimal classification, old books, rare books, cataloging, specialized librarian.*

Catalogarea cărţii vechi şi rare, a cărţii cu caracteristici bibliofile, reprezintă unul dintre punctele culminante ale activităţii de bibliotecă. Ea cere, pe lângă temeinice cunoştinţe biblioteconomice, cunoştinţe solide de istorie a cărţii şi a tiparului (editori şi case de editură, tipografii, filigrane, legături de carte etc.), paleografie, cu abilităţi în descifrarea însemnărilor manuscrise, conservare şi multe, multe altele, alături de probitate şi discernământ.

În aceste condiţii, formarea unui bibliotecar specializat cere mult timp, răbdare şi studiu susţinut. Nu întâmplător, unui specialist i se cer minim zece ani de experienţă profesională pentru a accede la statutul de

BDD-A19413 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:53 UTC)

expert, ca urmare a unui examen şi a existenţei unor dovezi care să certifice o activitate consistentă. De remarcat că procesul specializării este continuu, desfăşurându-se neîntrerupt pe tot parcursul vieţii profesionale. În acest domeniu fascinant, fiecare exemplar este unicat şi cere o abordare particulară. Ca urmare firească, standardele de descriere sunt pe măsură, adică extrem de laborioase şi complexe. Cine a lucrat cu cartea veche, de exemplu, ştie prea bine că o descriere completă, la standarde, poate dura zile, săptămâni şi luni în şir, până când toate întrebările primesc un răspuns (deziderat care nici nu poate fi întotdeauna atins). Mai mult, pentru fiecare exemplar în parte, trebuie parcurs hăţişul nesfârşit de note care îi reliefează particularităţile: bibliofile, de conservare ş.a.

Date fiind toate acestea, sarcinile de catalogare ce revin, în cazul cărţii curente, serviciilor de prelucrare au fost transferate şi preluate, cu nesemnificative excepţii, de cei care lucrează efectiv cu colecţiile speciale. Deveniţi, prin forţa împrejurărilor, mai mult cercetători decât bibliotecari, cei care lucrează cu cartea veche au câştigat o vizibilă înclinaţie spre abordarea cultural-istorică, munca lor concretizându-se în laborioase fişe de catalog, în valoroase şi elegante cataloage tipărite în cazul colecţiilor semnificative, dar şi în numeroase studii şi lucrări de istorie culturală, care le covârşesc numeric şi calitativ pe cele cu caracter biblioteconomic.

Cataloagele pe fişe sau în volum au fost realizate acolo unde au existat condiţii şi disponibilitate. Din păcate, din varii motive, există încă valoroase fonduri neprelucrate. CIMEC are, cu siguranţă, o perspectivă mai clară asupra situaţiei din teritoriu, dat fiind efortul îndelungat, atât de dificil de finalizat, al realizării catalogului colectiv al cărţii vechi.

Informatizarea, care, în mod normal, ar trebui să ajute, a reuşit prea puţin să penetreze zidul inexpugnabil al colecţiilor speciale, din motive de înţeles (până la un punct). În momentul de faţă, ea este privită mai degrabă ca o dificultate suplimentară, adăugată celor inerente domeniului. Deşi există biblioteci care şi-au constituit baze de date online pentru colecţii speciale, pe ansamblu, acestea conţin o infimă parte din cărţile existente în biblioteci. Practic, cartea veche rămâne încă în afara ariei informatice. Speranţe destul de mari se pun în digitizare, faţă de care interesul este în creştere. Dar ea rezolvă probleme cum sunt accesibilitatea şi conservarea,

BDD-A19413 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:53 UTC)

fără a putea suplini beneficiile unui catalog electronic coerent şi bine închegat. Mai precis, şi lucrările digitizate tot numai prin intermediul cataloagelor pot fi puse în evidenţă.

Toate aspectele evidenţiate mai sus ating problema descrierii documentelor, care pare să capteze întreaga atenţie a specialiştilor, astfel încât, pentru abordarea din punctul de vedere al clasificării, nu mai rămâne aproape nimic. Cum-necum, s-a împământenit ideea că, pentru cartea veche, de exemplu, clasificarea nu prezintă prea multă importanţă. Un argument invocat este cel legat de faptul că aria tematică este restrânsă, lucru discutabil,de altfel, exemplul consacrat fiind cartea veche românească, preponderent religioasă. Alt argument ar fi că, pentru utilizatori, primează interesul pentru valoarea bibliofilă a documentelor şi pentru locul ocupat în istoria culturală. Nu voi contrazice acum aceste lucruri, deşi s-ar putea discuta mult pe marginea lor.

Se omite, însă, faptul că *CZU* nu oferă doar instrumente pentru încadrarea tematică, ci şi instrumente utile pentru punerea în valoare a caracteristicilor extrinseci ale documentelor. E adevărat că şi informatizarea creează oportunităţi pe care ar fi păcat să nu le folosim, dar problema nu se pune numai pentru cataloagele electronice, ci şi pentru cataloagele tradiţionale pe fişe. (Este elocventă o singură privire asupra cataloagelor alfabetice, comparativ cu cele sistematice, în privinţa dimensiunilor pe care le au).

În programele de bibliotecă există câmpuri pentru note şi note exemplar, dar completarea lor aduce beneficii relativ modeste. Departe de mine a le nega importanţa, dar, nefiind câmpuri de căutare, nu fac altceva decât să mute lectura integrală a fişei de pe suportul de hârtie pe ecranul monitorului şi nu sunt apte să ofere răspunsuri la întrebările de genul: ce lucrări cu valoare bibliofilă deţine biblioteca?, ce cărţi cu ilustraţii manuale există în colecţii?, ce cărţi cu legături speciale?, care sunt ediţiile prime deţinute?, ce lucrări cu autograful unui anumit autor deţine biblioteca? etc.

Sesizând acest neajuns, bibliotecarii încearcă să-l suplinească prin completarea, improprie uneori, a câmpului vedetelor de subiect. La dispoziţia celor care prelucrează cartea, manual sau informatizat, există însă un bun instrument, capabil să scoată în evidenţă caracteristicile

BDD-A19413 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:53 UTC)

bibliofile, şi anume ***Subdiviziunile auxiliare speciale*** din cadrul ***Tabelei Id. Indici auxiliari comuni de formă***.[1]

Iată câteva exemple: (0.021.6) *Format în miniatură*; (0.021.8) *Documente de formate speciale*; (0.027.6) *Ediţie de lux. Ediţie pentru bibliofilie*; (0.032) *Documente scrise de mână (autografe, copii holografe). Manuscrise. Documente ilustrate (desene, picturi)*; (0.044) *Ediţii originale. Ediţii princeps. Prima ediţie*. Aceşti indici pot fi folosiţi în combinaţie şi pot, de asemenea, ocupa prima poziţie în indicele CZU compus, permiţând o grupare a lucrărilor în funcţie de caracteristicile pe care aceştia le desemnează. Menţiunea este utilă pentru catalogul tradiţional. În cazul catalogului electronic, o simplă căutare trunchiată oferă instantaneu lista lucrărilor cu aceste caracteristici.

Folosirea suplimentară a specificărilor alfabetice directe A/Z (conform ***Tabelei Ih. Specificarea subiectelor prin notaţii din afara surselor CZU. Secţiunea 2. Specificări alfabetice directe***) în completarea acestor indici auxiliari speciali, pentru a particulariza autografele, însemnările manuscrise, mărcile de proprietate etc. oferă, de asemenea, o sursă de informaţii preţioase. Avantajele sunt foarte mari în privinţa regăsirii rapide şi a grupării în diverse moduri a titlurilor deţinute.

În lucrarea sa, ***Clasificarea Zecimală Universală: ghid de utilizare***, I. C. McIlwaine spune, referindu-se la ***Tabela Id. Indici auxiliari comuni de formă***: „*Pe tot parcursul tabelei sunt menţionate trimiteri încrucişate către tabelele principale ale clasificării. Acestea sunt menţionate cu scopul de a le a reaminti clasificatorilor că auxiliarul denotă forma în care este prezentat materialul, şi nu lucrări despre acea formă. Formele, ca parte a subiectului, pot fi reprezentate în foarte mare măsură prin –028 din Tabela Ik –02 Auxiliari comuni de proprietăţi*,"[2] tabelă care, din păcate, nu figurează în ediţia medie ***CZU***, accesibilă.

Toate aceste lucruri nu sunt noi, ci doar mai puţin utilizate, de aceea am dorit să atrag atenţia asupra lor, cu atât mai mult cu cât,inevitabila

[1] ***Clasificarea Zecimală Universală***, vol. 1, Bucureşti, Biblioteca Naţională a României, 1997, p. 14-16.

[2] I. C. McIlwaine, ***Clasificarea Zecimală Universală: ghid de utilizare***, traducere de Victoria Frâncu, Bucureşti, Asociaţia Bibliotecarilor din Învăţământ - România, 2006, p. 74.

BDD-A19413 © 2009 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:53 UTC)

cuprindere, în cele din urmă, a colecţiilor speciale în bazele de date accentuează şi poate pune în valoare beneficiile utilizării mai rafinate a *CZU*.

Se desprinde ideea că bibliotecarul specializat în carte veche şi rară este pus în situaţia de a adăuga multiplelor sale abilităţi şi pe acelea de clasificator şi utilizator subtil al programelor de bibliotecă.

Bibliotecarul care trăieşte între colecţiile speciale ale unei biblioteci aparţine unei specii rare, la intersecţia muncii de bibliotecar cu cea de cercetător. Însă, cu toate că depune o muncă de înaltă calificare, situaţia bibliotecarului specialist în carte veche şi rară este oarecum ingrată. Indiferent câtă străduinţă va depune şi câtă competenţă are, beneficiarii muncii lui (iar publicul colecţiilor speciale este la rândul lui... special) vor dori întotdeauna să vadă cu ochii lor exemplarul, legătura, însemnările, să verifice identificările, să verifice munca bibliotecarului într-un fel. Aici se vor face mai bine simţite beneficiile digitizării, fiecăruia revenindu-i misiunea de a scoate în evidenţă particularităţile exemplarelor deţinute. Mai mult, vor putea fi sesizate şi îndreptate posibilele eventuale erori de identificare.

Se schimbă misiunea bibliotecarului în noile condiţii? S-ar putea el rezuma, într-un viitor utopic şi îndepărtat, la *semnalarea* elementelor de interes? Puţin probabil. Dar dacă cercetătorii din afara bibliotecii lipsesc? (Şi deja lipsesc...) Bibliotecarii sunt cei chemaţi să-şi asume misiunea şi responsabilitatea de a da imaginea integrală a patrimoniului naţional mobil tip carte (încă în mare măsură lipsit de vizibilitate), existent în biblioteci.

BDD-A19413 © 2009 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:09:53 UTC)